

Inhoud

- **3** Van de redactie
- **4** Nico Groot neemt afscheid
- **6** Wel en Wee
- **12** Reis door Oost-Afrika
- **14** East African Teachers' Training
- **15** Tweemaal verhuizen
- **16** Caminarem: 'n plek voor koningskinderen
- **17** Het Hart van de Russische heilpedagogie
- **18** De Zomeracademie in Semily
- **19** Novalis bouwt aan toekomst
- **20** Zomercursus in Ecuador en Costa Rica
- **21** Solidariteitsactie

Van de redactie

Crisis? Het bruist van de activiteiten bij het IHF!

Alle projecten in Kenia en Tanzania zijn bezocht door Truus Warrink, vier scholen in Latijns-Amerika door Emeline Claassen, twee projecten in Rusland en de zomeracademie in Tsjechië door Goojke van der Schoot. Er wordt gebouwd in Tanzania, India, Frankrijk, Brazilië en in Vietnam. De ouders en leerkrachten van Novalis in Brazilië kiezen unaniem voor drie klassen bovenbouw erbij, een enorme stap voorwaarts. In Frankrijk breidt Caminarem uit en is vol goede moed. Ook in Ho Chi Minh City en Moskou laten men zich niet ontmoedigen. Al die berichten over bouwprojecten ademen een geest van 'samen de schouders eronder', eensgezindheid, toekomstperspectief. Dat doet denken aan wat Nico Groot zegt in het interview als hij vertelt over de nieuwbouw bij zijn vroegere school: "We mochten het gebouw aanpassen en uitbreiden, dat kostte veel tijd en energie maar het gaf ook een enorme schwing aan de school."

Truus Warrink neemt ons bij haar avontuurlijke reis door Oost-Afrika mee naar het biologisch-dynamische bedrijf van Ewout en Salome van Alphen op het platteland van Tanzania dat, behalve aan henzelf en hun medewerkers, ook aan honderd weeskinderen uit de streek een warm thuis en eerlijke, gezonde voeding biedt. Nu er aan deze twee basisbehoeften in Matenana voldaan is, rijst - evenals in Arusha - duidelijk de vraag naar goed vrijeschoolonderwijs. Ook op het thuisfront zijn er nieuwe ontwikkelingen. Bij het IHF wordt een PR offensief gestart. We willen meer leerkrachten, ouders en leerlingen bereiken en hen nog beter op de hoogte stellen van alles wat er in de wereld op vrijeschoolgebied gebeurt en hoe zij zich voor die vrijeschoolprojecten kunnen inzetten. Neem een kijkje op bladzijde 10 en zie wat wij voor ú kunnen doen. Mocht dat niet genoeg zijn, wat denkt u van de reis naar Zuid-Afrika die het IHF samen met Brandaan voor u organiseert? Crisis? De internationale vrijeschoolbeweging houdt de schwing erin.

De Waldorfbeweging in Zuid-Afrika: 15-daagse rondreis in de eerste helft van oktober 2011

In 2009 is het vijftig jaar geleden dat de eerste vrijeschool in een garage in Kaapstad het levenslicht zag. Nu zijn er in Zuid-Afrika 16 geregistreerde Waldorfscholen en talloze Educare Centres voor jonge kinderen.

We reizen door de West-Kaap en bezoeken een aantal Waldorfscholen: waaronder een zeer welvarende in een van de duurste wijken van Kaapstad en een zeer eenvoudige met overvolle klassen in een township. Op sommige scholen mogen we individueel een dagdeel meebeleven in een klas. De leerlingen staan al te popelen om hun kunnen te laten zien in een toneelvoorstelling, marimba concert, Afrikaanse dans of sportwedstrijd.

We zullen een aantal lezingen bijwonen o.a.: 'Esoterische aspecten en antroposofie in Afrikaanse verhalen', 'Xhosa astronomy' en 'De jaarfeesten op het Zuidelijk halfrond'.

Ook over de geschiedenis van Zuid-Afrika komen we meer te weten. We gaan naar het Cederbergebergte, waar de oorspronkelijke

bewoners van Zuid-Afrika, de Khoi en de San, woonden. In Kaapstad neemt een oud-leerling van de Constantia Waldorfschool ons mee naar het oude kasteel aan de kust, waar hij voor ons de tijd van de eerste Kaapvaarders zal doen herleven. Naast cultuur en educatie kunnen we ruimschoots genieten van de prachtige natuur want in onze herfst is het voorjaar in Zuid-Afrika en dat betekent volop bloemen en bloesems. Met een beetje geluk zullen we zelfs de woestijnachtige hoogvlakte in bloei zien. Aan de zuidkust - waar we de Hermanus Waldorfschool bezoeken - is er voldoende tijd om het spel van de walvissen met hun jongen gade te slaan.

We overnachten in hotels maar er is ook een mogelijkheid om bij mensen thuis te logeren.

Wilt u op de hoogte gehouden worden van deze reis? Stuur dan een e-mail naar t.warrink@internationaalhulpfonds.nl

In gesprek met Nico Groot

Nico Groot

Nico Groot is sinds maart 2002 penningmeester van het Internationaal Hulpfonds. In januari 2010 neemt hij, na bijna 8 jaar, afscheid van het IHF. Hieronder een interview met hem.

Maandagmorgen 11 uur. Restaurant Kraaybeekerhof is nog stil. Bij een kopje cappuccino vertelt Nico over z'n jeugd in West-Friesland met vier broers en zussen op een boerenbedrijf. Zijn vader, begonnen als veehouder, besloot over te stappen op fruitteelt. Zijn ouders verwierven later grond in de Flevopolder en vestigden er een nieuw bedrijf. Er was een grote koelcel en ze verkochten veel fruit aan huis. Het oogstseizoen duurde van juli - als de eerste appels, de Yellows, rijp waren tot half oktober. Het hele gezin moest op zaterdag, maar de kinderen ook vaak nog na schooltijd meehelpen. Toen Nico vanwege het werk een keer niet naar een verjaardagsfeestje mocht, ging hem dat toch te ver. Tegenwoordig woont hij al weer jaren in Tiel, eigenlijk weer in het fruit. In de buurt van zijn huis is een park met oude hoogstamsorten. Je mag er vrij plukken. Er staan twee enorme Gieser Wildeman bomen waar hij afgelopen week nog in is geklommen om stoofpeertjes te plukken.

Na op de middelbare school een zeer boeiende aardrijkskundeleer te hebben gehad, begon Nico aan een universitaire studie fysische geografie, maar haakte na een jaar teleurgesteld af. Antroposofie heeft hij niet van huis uit meegekregen. Toch was het zijn vader die hem op dat spoor zette: hij had Lievegoed horen spreken over het propedeuse jaar aan de Vrije Hogeschool en dat leek hem iets voor z'n zoon.

Na het propedeutisch jaar ging Nico fysiotherapie doen, net als zijn tweelingbroer maar miste ook hier een visie op de mens; al wist hij toen nog niet waarnaar hij eigenlijk op zoek was. "Ik was overal tegen", herinnert hij zich. "Ik zat in een prachtig eeuwenoud kraakpand in Deventer. Er woonden ook verslaafden. Op een dag begon een van hen een mooie oude deur aan mootjes te hakken om te stoken in de houtkachel. Ik probeerde hem tegen te houden maar kon hem niet bereiken. Dat was min of meer het

moment van ommekeer en ik besloot naar de VPA te gaan en onderwijzer te worden." Hij was actief in de leerlingenraad van de VPA die zich bezighield met allerlei aspecten van de opleiding en voelde zich in zijn element bij al die bijzondere en onvergetelijke docenten.

"Toen ik klaar was, had ik diverse sollicitaties lopen, heel bewust niet in Tiel omdat daar nog op zaterdag lesgegeven werd. Juist die school belde me en nodigde me uit voor een gesprek. Ik ging er heen, had vertraging met de trein, aarzelde of ik niet beter af kon bellen, ging er toch heen en - wonderlijk genoeg - ging ik juist hier werken. Het was een jonge school. Men had op groei gerekend, maar de klassen bleken niet vol te lopen en het werd financieel moeilijk. Ik heb een maatschap opgericht, hield me bezig met driegeleding en was heel erg betrokken, net als op de VPA. Ik heb altijd wel een soort affiniteit gehad om voorwaardenscheppend te zijn voor het onderwijs. Toen we een permanent gebouw kregen, mochten we dat ook nog aanpassen en uitbreiden. Dat kostte veel tijd en energie maar het gaf ook een enorme schwing aan de school."

Later werd Nico directeur. Tenslotte ging hij werken vanuit het administratiekantoor voor - niet alleen vrije - scholen. Nu begeleidt hij ong. 12 scholen, sommige daarvan zeer frequent, andere minder. Op de reguliere scholen die bij het kantoor aangesloten zijn, ontmoet Nico ook mensen met hart voor het onderwijs. De leerkrachten daar voelen ook wel dat het onderwijs breder zou moeten, maar ze kunnen er niet echt invulling aan geven. Je ziet dat scholen bezig zijn een stuk ambachtelijkheid terug te krijgen en er worden elementen uit de vrijeschoolpedagogiek overgenomen, waaronder stages.

Deze keer geen fruitboom

Meer tijd voor mezelf

Hoe ik met het Internationaal Hulpfonds in aanraking ben gekomen? In eerste instantie via Nan Zalm en later via *de r&ndbrief*, waarin stond dat er een voorzitter en een penningmeester werden gezocht. Ik heb toen een gesprek gehad met Theo Helling en besloot het financiële stuk over te nemen. Het penningmeesterschap is niet zo moeilijk, je volgt eigenlijk wat er gebeurt. Het was een hele verbetering toen Joke de financiële administratie ging doen. Daardoor waren gegevens makkelijker beschikbaar." Nico heeft best lang getwijfeld over stoppen. "Maar als je zo'n functie langere tijd vervult, wordt de uitdaging minder en gaan andere dingen de boventoon voeren. Als ik 's avonds thuis kom en ik tien mailtjes krijg van het IHF dan is het ineens klaar. Toen ik begon, werkte ik vier dagen, dat zijn er inmiddels al lang weer vijf. Mijn vrouw werkt op de school in Tiel. Ik wil ook wat meer tijd voor mezelf. Ik zing weer in een koor en ik wil ook door de week een boek kunnen lezen."

"Met onze kinderen gaat het goed. De jongste zit in de 12e klas in Nijmegen en de oudste is net klaar. Ze heeft een vriendje - die is nu over - uit Gambia. Heel bijzonder, je kunt aan alles merken dat hij echt uit een andere cultuur komt. Het is een heel prettige en bescheiden jongen. Straks gaat onze dochter zes maanden naar Gambia. Ze wil er werken met kinderen. De zoon en schoondochter van Jan Saal hebben daar kinderopvang opgezet en willen daar nu ook met onderwijs starten."

"Ja, waarom voel je je aangetrokken tot een organisatie als het IHF? Misschien komt het wel door mijn oom die missionaris was in Kameroen. Hij was zijn hele leven betrokken bij de problematiek van het land. Ik werd geboeid door zijn verhalen over Afrika. Met Afrika voel ik trouwens ook de meeste affiniteit, zelfs als vakantiebestemming. Ik ben in Egypte, Tunesië, Marokko en Gambia geweest en volgend jaar gaan we waarschijnlijk weer naar Gambia."

"Het IHF is een gedreven club met boeiende mensen. Het is goed om je samen in te zetten voor zo'n doel. Natuurlijk was er wel eens onenigheid en waren er wel eens confrontaties. Ook idealisten is niets menselijks vreemd. Zelf reageer ik niet emotioneel, ik ben nogal rustig en nuchter en voel niet gauw frustratie. Belemmeringen, problemen, conflicten ontrafelen, dat boeit me. Vaak valt dan ineens alles vanzelf op zijn plek. Altijd was het heel inspirerend om over de projecten te horen. Daar doe je het ook voor, voor de mensen in de projecten. Het belangrijkste vond ik de ontwikkeling, de voortgang, de proble-

men die mensen ervaren en wat wij voor hen kunnen betekenen. Het lastigste heb ik langdurige vacatures gevonden, omdat je dan een gat moet vullen, wat veel energie vraagt. Als penningmeester vergaderingen voorzitten is wel interessant, maar de representatieve kant trekt me niet zo. Eigenlijk was alles wel leuk maar het allerleukste vond ik het als er grote schenkingen binnenkwamen. Een bijdrage uit een nalatenschap betekent ruimte, erkenning, armslag voor ontwikkelingen, een heel speciale schenking voor een project... Ook om interne afspraken helder te krijgen, zodat alles steeds soepeler verloopt, vond ik een uitdaging. Gezelligheid in een vergadering heeft zijn charmes, maar helderheid en zorgen dat je aan de echte punten toekomt, is belangrijk en - zeker op den duur - bevredigender."

"Wat mij het belangrijkste lijkt voor het IHF is dat het meer bekendheid krijgt. Er zijn nog hele sectoren waar we onbekend zijn; daardoor is er minder betrokkenheid en opbrengst dan mogelijk zou zijn. Ik ben ervan overtuigd dat een heleboel meer mensen de projecten van het IHF zouden willen steunen. Wat Martine nu doet met de PR is uitermate belangrijk. Dat lijkt mij de motor achter de bekendheid.

Er is nog geen opvolger, daar ben ik ook nog niet mee bezig geweest. Ik ken wel een aantal mensen die het zouden kunnen en er komt natuurlijk een advertentie op de website en in *de r&ndbrief*."

"Wat ik voor mijn vertrek nog graag zou willen realiseren, is een vorm van financiële administratie waarbij de portefeuillehouders zelf kunnen inloggen, een online versie waarbij ze zelf een overzicht kunnen krijgen en hun vragen direct beantwoord worden. Dat zou heel veel tijd schelen, ook voor het kantoor. We moeten een nieuw systeem kiezen waarbij ook de peetschappen overzichtelijk aan de administratie gekoppeld kunnen worden. We zijn er mee bezig. Binnenkort gaan we twee maanden schaduwdraaien en als het werkt, voeren we het nieuwe systeem in. Ik hoop dat het nog lukt voor januari 2010."

Als we elkaar na afloop van het gesprek een hand geven, zegt Nico nog: "Leuk om op deze manier afscheid te nemen."

ANNETTE EN HEIDE

Bij het afscheid van Joke

Nieuw bij het IHF

Vanuit mijn 'luxe zetel'

Ik ben Marie-Nel Bos, 46 jaar. Sinds juni 2009 ben ik portefeuillehouder van West-Europa en het Midden-Oosten voor het IHF. Als moeder van drie kinderen van 20, 16 en 14 jaar, prijs ik mezelf gelukkig dat het zo eenvoudig is ze hier in Nederland naar de vrijeschool te kunnen laten gaan. In andere landen, waar de overheid geen financiële steun biedt, is dit een stuk lastiger. Als ik me probeer te verplaatsen in deze ouders voel ik een zekere onrust

opkomen; je wilt je kinderen immers naar die school laten gaan die in het verlengde ligt van je opvoedingsideaal.

Ik weet dat we hier in een luxe positie verkeren want zelfs in West-Europa is het niet gebruikelijk dat het vrijeschool onderwijs gesubsidieerd wordt. De scholen kunnen alleen bestaan dankzij de financiële steun van de ouders, de eventuele schenkingen van buitenaf en de inzet van idealistische onderwijskrachten die tegen lage salarissen werken. Dit maakt dat ik mij, vanuit mijn 'luxe

zetel' in wil zetten voor het IHF, in de hoop een klein steentje bij te kunnen dragen aan het bestaansrecht van vrijescholen in het buitenland. Veel geld bezit ik niet, wel heb ik een uurtje over.

In het dagelijks leven ben ik behalve moeder en huisvrouw werkzaam in het Leendert Meeshuis, een antroposofisch verpleeghuis in Bilthoven en geef ik schilder- en handwerklessen. De vrijeschoolpedagogie ken ik goed o.a. door mijn werk als peuterleider binnen het vrijeschoolonderwijs.

Leuk is het overigens te vertellen dat mijn eerste ontmoeting met het IHF *de rOndbrief* was.

West-Europa en het Midden-Oosten behoren tot mijn portefeuille en ik hoop de verzoeken die hiervandaan komen zo goed mogelijk te behandelen. Mijn enthousiasme ligt vooral bij het Midden-Oosten*), gewekt door het jarenlange werken met moslimvrouwen hier in Nederland. Ik hoop u in een komende editie van *de rOndbrief* te kunnen informeren over de eerste Arabische vrijeschool in Israël, gelegen in het noorden, in Shfar 'am.

*) Over Sekem stond 9 september een groot artikel in NRC Handelsblad.

Vacatures

Penningmeester

Het IHF wil graag in contact komen met iemand die als penningmeester het financiële reilen en zeilen van het hulpfonds behartigt. Gevraagd voor deze functie:

- inzicht in cijfers, balans, verlies- en winstrekening
- beheersing van Excel
- communicatieve vaardigheden

De penningmeester maakt deel uit van het Dagelijks Bestuur en heeft de volgende taken:

- begroting en financieel jaarverslag opstellen
- financiële maandoverzichten controleren
- financieel jaarverslag samenvatten en toelichten voor publicatie
- overleg voeren met de financiële administratie

Lijkt het u een uitdaging te functioneren binnen een groep enthousiaste vrijwilligers die probeert de buitenlandse projecten zoveel mogelijk te ondersteunen en heeft u ong. 10 uur per maand beschikbaar? Neem dan contact op met de huidige penningmeester dhr. N. Groot, t: 0344-622853 / 06-51067428, e: grootkuip@hetnet.nl

Marktkraamhouders

voor vrijeschoolmarkten en bazaars. U kunt bellen naar Bep Janson 079-3164923 of mailen naar info@internationaalhulpfonds.nl of naar bep.piso@planet.nl.

Portefeuillehouder Brazilië

De portefeuille Brazilië komt vacant. Wij dachten iemand gevonden te hebben maar helaas gaat het toch niet door. Wie meldt zich bij ons aan om de portefeuille in de komende jaren te beheren? Hebt u ongeveer één dagdeel per week beschikbaar en hebt u belangstelling voor Brazilië, enige kennis van het vrijeschoolonderwijs en - naast Engels - enige vaardigheid in het Portugees of Spaans? Neemt u dan contact op met Lotti Hesper, t: 010-4525843, e: lottihesper@internationaalhulpfonds.nl

Collega redactie de rOndbrief voor

- de planning en organisatie van de werkzaamheden
- het samenstellen van de welenwee pagina's

Hebt u belangstelling en hebt u tweemaal per jaar een aantal dagdelen ter beschikking, neem dan contact op met Annette van Soest t: 0492-322872, e: dreamstage@hetnet.nl of Heide Hemminga: t: 030-2517442, e: hhemming@12move.nl

Ambassadeurs

die het IHF verder onder de aandacht willen brengen. Laat uw hart spreken en word IHF-ambassadeur! **Meer weten?** Neem contact op met Martine Boermeester, t: 036-5316402; e: m.boermeester1@chello.nl

Mededelingen

Het adres van het kantoor van het IHF is: Internationaal Hulpfonds, Herengracht 276, 1016 BX AMSTERDAM t 06 2697 2310.

Het IHF kantoor is dagelijks bereikbaar van 10.00 tot 16.00 uur. Voor dringende vragen kunt u bellen naar 0492-322872 en u kunt altijd mailen naar info@internationaalhulpfonds.nl

Betaalt u via **Internet**? Vermeld dan svp uw naam en adres zodat wij u kunnen bedanken en **de rOndbrief** toezenden.

dank u * eskerrik * asko * szönöm * dziękujemy * mulțumesc * grazzi * toda

Het meest bijzondere cadeau kreeg het IHF van **Niels uit Haarlem**. Hij stuurde ons een prachtig versierde kaart met zijn naam in gouden letters, een garden fairy en schattige hondjes en poesjes én met het geld dat hij voor zijn 6e verjaardag had gekregen. **Een gouden geschenk!**

Bij de eerste communie van hun oudste zoon in de oud-katholieke kerk te Amersfoort heeft **de familie Boeke** een collecte gehouden **ten bate van de Mbagathi School** van hun peetkind Seteyo. Er werd **€ 230 opgehaald** en overgemaakt op de rekening van het IHF. Wat een prachtig gebaar!

Vrijeschool De Sterrenzanger in Oudorp bracht met de tweedehands kledingmarkt weer een bedrag bijeen van **€ 400 voor het VCP in Vietnam**. Wat een prachtig voorbeeld van een groep betrokken mensen die het volhoudt om ons door de jaren heen te steunen. Vijf sterren voor De Sterrenzanger: *****!

We hadden van alles gedaan om geld in te zamelen voor ons einkamp: een paasmarkt, een lerarenlunch, takken sjouwen, een rommelmarkt, een sponsorloop, aardappels en appelsap verkopen. Daarmee haalden we € 1500 op terwijl

De kinderen van groep 5 t/m 8 van de **Peellandschool in Helmond** verkochten afgelopen jaar op de herfstmarkt leuke zelf gemaakte dingen en snoeperijen. Daarmee verdienen zij € 645! Juf Annemarie moest toen een belangrijke opdracht vervullen tijdens haar vakantie in Zuid-Afrika waar ze haar broer op ging zoeken. Ze moest dit enorme bedrag van **7800 Rand**, vergezeld van mooie tekeningen en brieven, persoonlijk overbrengen aan de leerlingen van de **Khanyisa School** voor speciaal onderwijs in Kaapstad. Reken maar dat dit een grote steun voor de school, de kinderen en de ouders is! Inmiddels gaan er brieven en tekeningen over en weer.

Truus Warrink heeft **350 potten jam** gemaakt om te verkopen voor het **weeskinderenproject van de BD boerderij in Tanzania**. De jam was o.a. te koop op de smaakparade op 18,19 en 20 september en heeft inmiddels het fabelachtige bedrag van **€ 1162,80** opgebracht.

Klas 6

we maar € 1200 nodig hadden. Toen kwam onze juf op het idee om het geld dat we over hadden aan onze partnerschool, **de Hermanus Waldorfschool**, te geven. Op 2 juli kwam onze oud-kleuterjuf, **Truus Warrink**, in onze klas over de scholen in Zuid-Afrika vertellen. Toen ze hoorde dat we niet 1 maar **2 kinderen konden sponsoren** was ze zo verrast dat ze even niets kon zeggen. We hopen dat de kinderen die we sponsoren een leuk schooljaar hebben! **Maartje, Esther, Jade, Zoë en Clara, klas 6 Vrije School Valentijn, Harderwijk.**

Voor haar **70e verjaardag** in juli vroeg **Gerda de Jonge** haar gasten i.p.v. een verjaarscadeautje een bijdrage voor het Internationaal Hulpfonds. Het prachtige bedrag van **€ 350** werd bijeengebracht en door Gerda zelf aangevuld tot **€ 500** die **geschonken werden voor de kleuterschooltjes in Vietnam!** Onze hartelijke dank voor deze gulle gave.

Een grote steun voor Khanyisa

2008 Omzet IHF markt kraam

Vrijeschool Almelo	€ 106
Antroposofiemarkt Utrecht	€ 55
Vrijeschool Assen	€ 288
Vrijeschool Bergen	€ 287
Vrijeschool De Bilt	€ 213
Vrijeschool Den Haag	€ 285
Vrijeschool Deventer	€ 383
Vrijeschool Driebergen	€ 480
Driebergen Ionagebouw	€ 283
Vrijeschool Harderwijk	€ 209
Vrijeschool Tiel	€ 71
Vrijeschool Zoetermeer	€ 48

Giften van scholen in 2008 voor zover te zien in grootboek*)

Vrije School Assen gift bazaar	€ 75
VSD Herfstmarkt	€ 2.642
Novalis College Eindhoven	€ 4.730
Novalis College Eindhoven	€ 3.458
Onderwijsbureau Twente	€ 750
Vrije Zonnebald Den Haag	€ 300
Hooghiemstra - bazaar Den Haag	€ 350
Tobiasschool Zeist	€ 262
Vrije School Meander Nijmegen	€ 200
Vrije School Utrecht	€ 483

*) U kunt ons helpen door duidelijk te vermelden van welke school de schenking komt.

Continentalen in het kort

Afrika

Hanneke van de Valk, leerkracht aan de Stichtse Vrijeschool in Zeist ging tijdens haar sabbatverlof werken voor een 'regulier' project in Guinee. Terug in Nederland schreef ze:

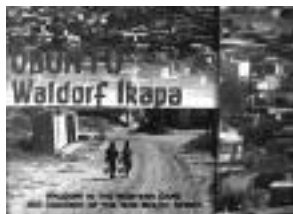
"Ik werk op de vrijeschool, heb een sabbatical year genomen i.v.m. mijn wiskundestudie, wilde toen ook een oude droom waarmaken, kwam na 10 jaar in contact met een vriendin van vroeger omdat ik een overlijdensadvertentie van háár beste vriendin zag. We maakten een afspraak. Mijn zoektocht naar een plek sloot naadloos aan bij de stap waar háár project aan toe was: werken met kinderen. Grappig genoeg heb ik 10 jaar geleden, tijdens mijn eerste jaar op de Stichtse bovenbouw, met een zevende klas een Afrikaans scheppingsverhaal opgevoerd. Toen heb ik haar en haar Guinese partner gevraagd met de leerlingen Afrikaans dansen te doen: djembé spelen met de jongens en dansen met de meisjes. Het was een groot succes; nooit kunnen voorspellen dat we tien jaar later samen in Afrika zouden zijn!"

Met Guinese handen in mijn haar

"Er was een enorme honger, niet alleen in de magen maar ook in de ziel en alles werd gretig opgeslurpt. Iedereen was gewend om op school alles na te dreunen en te kopiëren. Eigen creativiteit, je onderscheiden van de ander, was iets geheel nieuws. Het enthousiasme was groot en de 'vrijeschool-aanpak' bewees zijn universele werkzaamheid. Iedereen had het gevoel 'zó moet het'. Toen mijn man Aad na twee weken kwam, had hij het idee een vrijeschoolklas binnen te stappen. De berichten uit Guinee zijn boven verwachting goed! Ze hebben de fakkel daar heel goed, trouw en enthousiast overgenomen." (Zie www.2inguinee.nl)

Michael Lovemore heeft een documentaire, **Ubuntu Waldorf Ikapa**, gemaakt die de werkwijze van de **Waldorfscholen in Zuid-Afrika** belicht. De film is geselecteerd voor een 'online festival award' en is te bestellen via de **IHF winkel**.

Dvd van de film

IHF ondersteunt leesonderwijs op Inkanyezi School in Alexandra, Johannesburg, Zuid-Afrika

Een van de grootste problemen in de township-schools is de Engelse taal. Thuis spreken de kinderen hun moedertaal, bijv. Sotho, Zulu of Xhosa. Op de Inkanyezi School zijn dat zo'n 8 verschillende talen. Op school moeten leerlingen Engels spreken en lezen omdat dit de officiële voertaal van Zuid-Afrika is en dus belangrijk voor hun toekomst.

Voor eersteklassers is Engels een nieuwe taal en het kost veel moeite die te leren. Vaak begrijpen de kinderen de door de leerkrachten in het Engels gegeven uitleg niet en zien de leraren zich genoodzaakt terug te vallen in de moedertaal. Het gevolg is een gemiddelde leesachterstand van 1 à 2 jaar die de leerlingen niet meer inhalen. De Inkanyezi School wilde deze taalachterstand graag aanpakken, maar het ontbrak de school aan geschikt lesmateriaal. Door de schenking van het IHF was het mogelijk voor alle klassen vanaf de derde, voldoende boeken aan te schaffen om elk kind op zijn eigen niveau Engels te laten lezen. De leerkrachten hebben meegedaan met een workshop over het leesonderwijs en een uitgebreide reader helpt hen verder bij het lesgeven. Ook zijn er boeken aangeschaft

Lezen op niveau

voor het klassikaal lezen. In alle lokalen staat nu een grote doos met boeken om de leeshonger op te wekken en te stillen. Binnen drie maanden zijn er al goede resultaten geboekt.

Inmiddels zijn er nog twee scholen bezig dit leesproject in te voeren. Het probleem blijft echter het vinden van de middelen om de boeken aan te kunnen schaffen.

DICK DE ROOIJ, MENTOR

Azië

De Asian Teachers' Training neemt afscheid van Gerda de Jonge

(Samenvatting van het stuk dat Gerard Reijngoud aan Gerda wijdde) Gerda de Jonge heeft per 1 juli jl. al haar activiteiten voor de Asian Teachers' Training (ATT) neergelegd. Vanaf begin 1999 was zij bij de initiatieven in Bangkok betrokken. Mede dankzij haar kennis van zaken die zij moeiteloos wist te combineren met menselijke hartelijkheid heeft de Tridhaksaschool in Bangkok de Waldorferkenning gekregen.

Aanvankelijk was zij een gewaardeerde onderbouwjuf in Zeist, later zette zij de schouders onder het initiatief van de vrijeschool in Alkmaar Oudorp. Toen zij als vrijwilliger voor het IHF ging werken, kwam haar grote organisatorische talent tot ontplooiing en kreeg zij een vertegenwoordigende functie, eerst in Zuid-Europa en Zuid-Amerika, later in Azië en de Pacific. Zij reisde over de wereld om haar pedagogische kennis en vaardigheid te delen met collega's in Frankrijk, Rusland, Nieuw-Zeeland en India en bezocht Waldorfscholen in Vietnam, Nepal, Japan, Nieuw-Zeeland en Australië. Uiteindelijk kwam het accent te liggen in Thailand, waar een jaarlijkse training voor leraren uit Azië werd gerealiseerd. Samen met Emie van Minos, die het plan voor een training in Azië inbracht, vormde zij met de ATT-trainers een hecht team. Gerda werkte nauw samen met internationale collega's: Ben en Thanh Cherry (Australië), Horst Hellmann (Berlijn), Tine Bruinsma (India), Emeline Claassen (Nederland), Maria Domning (Oostenrijk), in Bangkok met Dr Jitprapa, Dr Porn Panosot, U-sa Tanompongphand en Prof. Boosong, in China met Harry Wong, en met talloze anderen.

Acties

Haar werk in Thailand was zo succesvol dat behalve de Thaise leerkrachten - onder wie de dove studenten van de dovenlerarenopleiding van de Mahidol-universiteit in Bangkok - heel veel leerkrachten uit andere delen van Azië aan de ATT deel nemen. Eenieder die het genoeg heeft gehad met Gerda samen te werken, heeft van haar geleerd wat belangeloze inzet en vurig enthousiasme betekent. De ATT-groep zal haar missen, vooral nu er plannen ontstaan voor een Waldorflerarenopleiding in het Noorden van Thailand. Gerda neemt afscheid, haar werk wordt voortgezet. Gerda het ga je goed.

Een bijzonder feest

Een bijzonder feest met een bijzonder doel

Afgelopen augustus waren wij 20 jaar getrouwd en werden we samen 100. Samen met vrienden en familie hebben we dit bijzondere feest in het Natuurbelevingscentrum 'De Oostvaarders' in Almere gevierd. Te midden van hekrunderen, konikpaarden, lepelaars en rotganzen hebben we geluisterd naar een boeiend verhaal van de boswachter over deze prachtige plek. Je waant je hier in de Afrikaanse savanne, zo on-Nederlands en zo mooi. Afrika hebben we betrokken bij ons feest.

Als cadeau hebben we onze gasten een gift gevraagd voor de Hekima Waldorf School in Dar es Salaam, Tanzania. De school is in 1997 opgericht door twee Tanzaniaanse zakenlieden en hun echtgenotes. Enthousiast geworden door een gesprek met hun Schotse stagiaires over hun Waldorf School, besloten zij deze vorm van creatief en inspirerend onderwijs te introduceren in Tanzania. De school wordt tegenwoordig ook bezocht door weeskinderen die via het KAWF fonds gesponsord worden (zie ook p. 12 en 13).

Samen hebben we een bedrag van € 500 bijeengebracht voor de school. Op deze manier is er aan ons feest een extra dimensie toegevoegd.

RONALD EN MARTINE BOERMEESTER

Latijns-Amerika

Bericht van de Aitiara Waldorfschool in Botucatu, Brazilië

M.b.v. specialisten van buiten de school is de administratie geprofessionaliseerd en hoewel er nog veel problemen zijn, is de financiële situatie van de school zich aan het stabiliseren. Geld om de bovenbouw af te bouwen is er nog niet.

De eindwerkstukken en het toneelstuk van de 12e klas oogstten veel bewondering.

De 8e klas liet zich van z'n beste kant zien tijdens voorbereiding en opvoering van Shakespeare's 'The Winter's Tale' en voor de 9e was er weer het dichtersconcours.

Andere hoogtepunten waren de UNESCO-erkenning van Aitiara, de eurtmievorstellungen in Witten-Annen door onze bovenbouwleerlingen en de inauguratie van het mineralenmuseum, met de edelstenen- en fossielenverzameling van Erich Otto Blaich die nu zijn hele verzameling, inclusief verschillende unieke exemplaren, aan de school geschonken heeft. Wij hebben daar een museum omheen gebouwd, zodat bezoekers deze prachtige stenen kunnen bewonderen.

GEERTJE MARIS

St. Jansfeest in de winter bij Aitiara

Acties

WOW-actie (Waldorf-One-World)

Wij zijn weer heel benieuwd welke scholen deelnemen aan de internationale WOW-actie en wat zij bijeenbrengen voor de projecten. Op het moment is er in het kader van de WOW-actie van de Novalis School in Eindhoven, een leerling van de McGregor School op bezoek bij Francis Maris. Hij heet Philemon. Hij brengt ook een bezoek aan Warmonderhof omdat de 'Hofwebwinkel' ook McGregor gaat sponsoren.

Sponsorloterij

U kunt zich opgeven voor de sponsorloterij en zo het Internationaal Hulpfonds steunen. Naast het donateurschap en de schenkingen die het IHF ontvangt, bieden de sponsorloten een vaste bron van inkomsten en dus zekerheid en continuïteit voor ons werk.

Hoe werkt het?

U koopt één of meer loten t.b.v. het Internationaal Hulpfonds (nummer: **142338**). Een lot kost **€ 8,50**. De helft hiervan gaat naar het IHF. Per jaar zijn er 13 trekkingen. Met de loten maakt u wekelijks kans op de hoofdprijs van **€ 100.000**. Wie een lot neemt, speelt mee tot wederopzegging. Opzeggen kan schriftelijk en op elk gewenst moment bij de loterij.

Voor deelname, bel 0900-300 1400 (20 cpm), kijk op www.sponsorloterij.nl of bel ons, dan sturen wij u een folder met een bon waarmee u zich kunt opgeven.

Wij wensen u veel succes!

Wat het IHF voor u kan doen

- Een boeiende les, voordracht of powerpoint presentatie geven over diverse landen en projecten.
Een voorbeeld: Brazilië in het algemeen (ligging, bevolking, diverse regio's, verschillen tussen arm en rijk, e.d.) en verschillende vrijeschool initiatieven in het bijzonder: Zowel over openbare vrijescholen en wijkontwikkelingsprojecten in de favela's, die kinderen een kans bieden op een beter bestaan, als over rijke particuliere vrijescholen.
- Hulp bieden bij het tot stand brengen van **contacten en uitwisselingen tussen scholen of klassen** in Nederland met een school of klas in een ander land in Europa, Azië, Afrika, Latijns-Amerika, Nieuw-Zeeland of Australië.
- Workshops geven in bijvoorbeeld Afrikaans koken, haren vlechten, vuur maken, enz.
- Helpen bij het zoeken naar een **geschikt doel** om te ondersteunen.
Verstrekken van **informatiemateriaal, folders en lespresentaties** voor acties in het kader van **Waldorf-One-World**.
- Voorbeelden geven van **wat een klas of school voor een project kan doen** en hoe je leerlingen daarvoor enthousiast kunt maken. **Ideeën?**
  - met uw klas een toneelstuk opvoeren uit een land waarin het IHF actief is
  - kinderen zelf lekkernijen uit een ver land laten maken en verkopen voor het goede doel
  - een briefwisseling met een klas in het buitenland waarbij de klas een klassenbrief maakt met foto's en tekeningen
  - een interview met een portefeuillehouder maken voor in uw schoolkrant
- Een **dansvoorstelling** geven van **oude Indiase (tempel-)dansen** door een Indiase danseres in het kader van de **geschiedenisperiode van de 5e klas**. Evt. aangevuld met zang en een Indiase vertelling.
- Met de **IHF marktkraam** naar uw bazaar of jaarmarkt komen.

Boekbespreking

The Road to Malaba - a tale of destiny and identity

Een Engelstalige sleutelroman van Otto Koene, geschreven n.a.v. de gebeurtenissen in de periode dat hij in 2000 op de

Steiner School in Mbagathi bij Nairobi werkzaam was.

In deze roman beschrijft hij hoe de van origine Nederlandse jurist en zakenman, Daniel van Dam, administrateur en zakelijk leider wordt van wat toen nog een klein vrijeschooltje in Kenia was. Vanaf het allereerste begin gaan de dingen mis. Het lerarenechtpaar dat op de school werkt en alle beslissingsbevoegdheid bij het lerarencollege - dus eigenlijk bij zichzelf - heeft gelegd, blijkt niet in staat de school zakelijk te leiden, maar is ook niet bij machte een juist beeld te krijgen van eigen kunde en onvermogen. Zij houden dan ook krampachtig vast aan de machtspositie die zij hebben, willen niet dat anderen mee kunnen kijken, laat staan mee beslissen en hebben nauwelijks of niet in de gaten dat zij op die manier de school feitelijk te gronde richten. Iedereen die wat langer met vrijescholen te maken heeft gehad, zal de spanningen herkennen die tussen de diverse geledingen kunnen ontstaan.

De kleingeestige pesterijen van het lerarenechtpaar die - mag men aannemen - uit onmacht voortkomen, nemen steeds groter en gevaarlijker vormen aan. Toch slaagt de auteur erin het boek niet als een aanklacht tegen hun handelwijze te schrijven. Hij laat de gebeurtenissen en de reactie van Daniel van Dam daarop voor zichzelf spreken en gebruikt de omstandigheden in Kenia en de bureaucratie van het land om de tragische ontwikkeling van de gebeurtenissen naar een onafwendbaar einde te voeren.

Naast de zakelijke en sociale problemen die worden beschreven, zijn het de pogingen van de hoofdpersoon om ten opzichte van de weesjongen Ali Nattaho voor het eerst in zijn leven invulling te geven aan het vaderschap die als een rode draad door het boek lopen. Het verhaal heeft een bladzijde of vijftig nodig om op gang te komen, maar dan ontwikkelt zich een pakkende geschiedenis die menige lezer met enige verbijstering zal vervullen.

ANNETTE VAN SOEST

Overigens heeft de Mbagathi School de beschreven periode goed doorstaan en zich ontwikkeld tot een succesvolle schoolgemeenschap waar 270 leerlingen uit uiteenlopende milieus samen leren, spelen en leven.

Brainstormen bij IDEM

Jongeren

IDEM: Evening of initiative and networking

IDEM - Nederland is in oktober 2008 officieel opgericht en is verbonden met IDEM - International, een groot netwerk en platform dat jongeren de mogelijkheid biedt hun initiatieven - meestal op het gebied van ontwikkelingsamenwerking - om te zetten in concrete projecten. IDEM, dat Zwitserland als basis heeft, is de afgelopen jaren uitgegroeid tot een mondiale beweging.

Van 20 t/m 26 juli 2009 vond op de Geert Groote School in Amsterdam het IDEM seminar 'Bridging the Gap' plaats. Door de samenwerking met het programma Youth in Action van de EU, konden hier zo'n 50 jonge mensen uit diverse Europese landen aanwezig zijn. Zo kwam het dat de groep IDEM - Nederland voor het eerst z'n internationale collega's kon uitnodigen om een week te brainstormen over en samen te werken aan de Connectivity Conference die in 2011 in Zuid-Afrika plaatsvindt.

Connectivity is een grootschalig evenement, dat voor het eerst in 2006 plaatsvond in Sao Paulo, Brazilië, waar initiatiefnemers en bij projecten betrokken mensen bij elkaar komen om door uitwisseling, inspiratie en informatie verder te bouwen aan samenwerking. Tijdens een Connectivity bijeenkomst werken jongeren aan en voor projecten in het land van samenkomst. In 2011 zullen de deelnemers aan Connectivity werken aan projecten in Zuid-Afrika. Ook biedt Connectivity een mogelijkheid om op 'de marktplaats' vraag en aanbod betreffende nieuwe projecten bij elkaar te brengen. Op vrijdagavond 24 juli werd tijdens het seminar ook een mogelijkheid tot ontmoeting geboden. Diverse organisaties waren door IDEM - Nederland uitgenodigd om zich te presenteren op 'de marktplaats'. Twee jonge initiatiefnemers deden verslag: meubelmaker Marijn Hoegen vertelde over zijn ervaringen in Peru waar hij samen met een vriend een meubelvakschool oprichtte en Irmin van der Meijden nam ons mee met 'Balkan Buro' naar de - relatief onbekende - Balkan, waar hij een samenwerking startte met filmmakers en binnenkort een filmfestival organiseert dat rondreist langs verschillende steden in de Balkan en ook Amsterdam aandoet. Zo lieten zij zien hoe een klein ideeje kan uitgroeien tot een mooi en duurzaam project waaraan uiteindelijk veel mensen deelhebben.

Organisaties die zich op de marktplaats presenteerden waren o.a.: Hivos, Light in Africa, Balkan Buro, Theatre Embassy, Youth Initiative Program, Stichting Rondon Baba, World Student Community for Sustainable Development, Internationaal Hulpfonds en de 1% Club. De avond werd besloten door C tot de derde, jonge muzikanten die met accordeon en klarinet vrolijke en opzweepende muziek speelden die al gauw tot dansen uitnodigden.

Na afloop van het seminar vertrokken de deelnemers weer naar alle windstreken. Inmiddels is er een groep in Zuid-Afrika en wordt er op veel plaatsen verder gewerkt aan Connectivity. Diverse 'workcamps' vinden plaats in Afrika, Nepal en elders. In België is nu ook een IDEM netwerk gestart en nieuwe initiatieven dienen zich aan. Initiatiefnemers en dromers nodigen we uit contact met ons op te nemen om in gesprek te gaan over hun plannen en ambities.

KIRSTEN FLIERMAN (www.idem-network.org)

Reis door Oost-Afrika

Het doel van een reis naar de projecten is kennismaking en besprekingen met besturen, leerkrachten en soms ook ouders, maar ook ervaringen verzamelen om de sponsors te informeren over 'hun' school of 'hun' kind en om nieuwe sponsors enthousiast te maken. Na jarenlang e-mail contact is het een feest om de mensen van deze projecten eindelijk in levenden lijve te zien.

De Rudolf Steiner School Mbagathi, Nairobi, Kenia

"Wil je mee met het uitje van de 5e en 6e klas? Ze gaan de Longonot beklimmen, een uitgedoofde vulkaan, 100 km ten westen van Nairobi." En zo zwoegde ik 8 uur na mijn aankomst in Kenia, met 55 leerlingen en 5 leraren de berg op. Een betere introductie kun je niet bedenken. Zwetend en zuchtend, elkaar moed insprekend in de zinderende hitte onder de strak blauwe lucht, bereiken we de top en keken vol verbazing in de diepe, volledig met bomen begroeide krater. 's Avonds laat weer terug in mijn hutje op het schoolterrein had ik het gevoel al weken in Afrika te zijn.

Een week lang bezocht ik alle klassen, heb ik de via het IHF gesponsorde Masai kinderen geobserveerd en sprak ik met schoolleiding, bestuur en alle medewerkers. De Mbagathi School is een school waar je je als kind heel gelukkig voelt, is mijn indruk. Ik deelde het ontbijt en avondeten met de 75 internaatskinderen en lunchte met alle 275 scholieren: groenten en fruit uit eigen tuin, melk van de eigen koeien en dagelijks vers gebakken brood. Er was nog een groot schoolfeest waar de klassen aan elkaar en aan de ouders lieten zien wat ze de afgelopen tijd geleerd hadden en toen begon de vakantie met een speciaal avontuur.

Met de bus Masailand in

Samen met Judith Brown - schoolleider en lerares klas 8 - bracht ik de Masai kinderen met de schoolbus naar huis; een tocht van 4 uur, eerst over asfalt en later over een zandweg het droge Masailand in. Rood stof in mijn haar, mijn kleren, mijn gezicht, mijn neus, overal! Toen we aankwamen, wachtte ons een grote verrassing. De ouders stonden ons in kleurrijke kleding op te wachten en begonnen te zingen en te dansen. We werden met kleurige sieraden gedecoreerd, de 'dorpschief' hield een speech en een 'regeringschief' hield een speech en daarna kreeg ik het woord. Ik begroette en bedankte iedereen uitgebreid en vertelde over Nederland en het sponsoren van de kinderen. Ook heb ik uitgelegd wat mijn naam, Truus, betekent, nl. - zij die de speer doelgericht hanteert - en dat leverde een lang applaus op. Na mij vertelde Judith Brown nog over de school en vervolgens mocht iedereen iets zeggen. Als eerste sprak een moeder haar dank uit en zei dat de kinderen het op de Mbagathi school zo goed hebben want:

ze zien er zo gezond uit, zijn zo zelfbewust, kijken zo helder uit hun ogen en spreken zo goed Engels! Het feest werd besloten met een maaltijd en een fotosessie waarbij alle kinderen, ook die van de wachtlijst, op de foto mochten. Tenslotte werden we alle hutten binnengenoemd en kregen nog meer sieraden, genoeg om iedere sponsor iets unieks op te sturen. Op de terugweg spookte er maar één gedachte door mijn hoofd: "Hoe vind ik sponsors voor alle 25 kinderen die ik op de foto heb gezet!"

We worden gedecoreerd

De Nairobi Waldorf School, Kenia

In de villawijk Karen ligt op een groen, bloemrijk, door grote bomen overschaduwde landgoed de Nairobi Waldorf School. De 58 leerlingen vertegenwoordigen 18 verschillende nationaliteiten en talloze religies. Ik bracht een bezoek aan alle klassen. Er wordt met aandacht gewerkt, alles ziet er mooi en verzorgd uit, maar er zijn eigenlijk te weinig leerlingen. Men werkt er hard aan de school meer bekendheid te geven zodat er meer leerlingen komen. In diezelfde wijk bezocht ik de Kileleshwa Waldorfkleuterschool op het terrein waar ooit de eerste vrijeschool van Nairobi stond. Ook hier prachtige tuinen en schaduwrijke plekken met veel speelmaterialen. De inrichting is net zo kleurrijk als de 45 kleuters die het hele wereldkleurenpalet vertegenwoordigen. Een probleem hier zijn de 'nannies' die de kleintjes naar school brengen en er de hele dag bijblijven. Men wil nu onder schooltijd een cursus voor deze meisjes starten zodat hun oogappeltjes even zonder individueel toezicht kunnen spelen. Hoewel ze niet door het IHF ondersteund worden, was het goed deze beide scholen eens te bezoeken om het onderlinge contact tussen de verschillende scholen te stimuleren.

De Hekima Waldorf School in Dar es Salaam, Tanzania

Vorig jaar ben ik hier al vier weken geweest (zie *de Rondbrief* 2008, 1) maar kon ik niet alles doen wat ik gepland had. Omdat ik nu zo 'dichtbij' was, vloog ik naar Dar es Salaam om het verzuimde in te halen. Het voelde heel vertrouwd. Ik kende de weg naar school, wist waar ik zou slapen en ik had al zo veel vrienden dat het was alsof ik thuiskwam. Het was paasvakantie maar alle leraren waren er en er werd tijd vrijgemaakt voor gesprekken met de

Hier komt Hekima

schoolleider, het bestuur en de voorzitter van de Waldorf Education Trust. De chauffeur liet trots de nieuwe schoolbus zien en bedankt hierbij iedereen die aan de nieuwe bus bijgedragen heeft: Asante Sana! Met Steven Chambo, de schoolleider, ben ik naar Goba gegaan. Daar komt, op een prachtige locatie in het groen, de nieuwbouw voor de eerste vrijeschool-met-bovenbouw in Oost-Afrika! In Europa is via 'die Freunde' geld ingezameld en zodra dit overgemaakt is, zal er met de bouw gestart worden.

De BD boerderij in Matenana, Tanzania

Samen met Steven heb ik ook de biodynamische boerderij van Ewout van Alphen bezocht waar dagelijks 100 weeskinderen van 2 tot 7 jaar worden opgevangen, gevoed en verzorgd. We wilden graag onderzoeken wat de school en het bedrijf voor elkaar zouden kunnen betekenen. We vertrokken uit een heet en droog Dar es Salaam en na een busreis van een dag kwamen we in Mafinga aan waar een tropische stortbui ons na het uitstappen binnen een seconde doorweekte. Hoewel de verwarming in de auto waarmee wij opgehaald werden prima werkte, zat ik de laatste 25 km te bibberen van de kou! Gelukkig werden we verwelkomd met een heerlijk knapperend kookvuur. Ewout is Nederlander van geboorte en heeft in Zweden een bd boerderij gehad. Toen hij in 2004 door Tanzania reisde, kwam hij in een dorpje een dorpsoudste tegen die hem vroeg: "Wat gaan we doen met al onze weeskinderen?"

200 weeshandjes wassen

Niet alleen de ouders zijn aan HIV/Aids gestorven maar ook de tantes, ooms en verdere familie." Ewout besloot daarop om in het dorp van zijn Tanzaniaanse vrouw Salome een boerderij te beginnen en daar weeskinderen te helpen. We spraken met de vrouwen die op het land werken, met de kinderen en met de Zweedse vrij-

willigers die helpen bij de kinderopvang. We bewonderden het gezinsvervangende huis in aanbouw, de waterput, de grote pan- nen op het vuur waarin voor de 100 kinderen en 30 medewerkers gekookt wordt. Kortom we zagen een levendig bedrijf met vrolijke, hardwerkende mensen. Al snel bleek dat Ewout en Salome heel graag een peuter- en kleuterschool voor de weeskinderen zouden willen starten. Een gebouw kan eenvoudig opgetrokken worden met bakstenen van eigen bodem. In de bus terug naar Dar es Salaam gonsde ons hoofd van de plannen en ideeën!

De kleuterschool in Arusha, Tanzania

Vorig jaar al had Sarah Meliara mij gevraagd haar te bezoeken om het nieuwe Waldorf kleuterschooltje te bekijken waarmee zij twee jaar geleden gestart is. Toen ik na een dagreis per bus aankwam in Arusha rende Sarah zingend op mij af en sloot mij in haar armen. Het is hier groen! Overal plantages met maïs, bananen, koffie, fruitbomen en bloemen! Sarah bracht mij naar het huis van een familielid in Bangata waar ik zou overnachten. Die nacht was er noodweer en toen ik de volgende ochtend naar het schooltje liep, moest ik over een bijna onbegaanbare modderweg vol kuilen en gaten.

De kleuterklas in Arusha

Ik werd verwelkomd met bloemen en een speech waarbij de plaatselijke fotograaf foto's maakte. Daarna spraken we met de ouders die om een onderbouw vragen en met de leraren die de opleiding in Nairobi willen volgen om te kunnen werken op de nieuwe school. Ook hebben we een plan opgesteld om de eerste vier jaar zonder al te grote financiële consequenties door te komen. Twee dagen later vertrok ik al vroeg weer naar Nairobi om de volgende dag terug te vliegen naar Nederland.

TRUIS WARRINK

Uw bijdragen zijn welkom o.v.v. code 9202, Oost-Afrika

East African Teachers' Training

Truus Warrink, portefeuillehouder Afrika, reisde dit voorjaar naar Oost-Afrika waar zij de projecten bezocht. Hier haar verslag over de opleiding voor leraren die op vrijescholen in Oeganda, Kenia en Tanzania werken. Gedurende drie jaar volgen zij driemaal per jaar tijdens schoolvakanties een twee-weekse cursus in de Rudolf Steiner School Mbagathi, Kenia. Het 'Waldorf Diploma' krijgen de geslaagden uit Dornach.

Na een drukke week op de schoolcampus heerst er opeens een diepe rust. De 270 schoolkinderen zijn allemaal vertrokken voor een lange vakantie. Als ik uit mijn hutje kijk, zie of hoor ik geen spelende kinderen en ik hoef niet meer te wachten bij de douche! Maar het is saai! En waar moet ik nu eten? Steeds at ik samen met de kinderen. Zelf koken betekent boodschappen doen en het eerste levensmiddelenkraampje ligt een paar kilometer verderop. Maar voordat ik een oplossing kan bedenken komen er al weer nieuwe leerlingen; volwassenen ditmaal. Ze komen van ver, helemaal uit Oeganda. Even later arriveert de Tanzaniaanse ploeg. Wat een vreugdevol weerzien: vorig jaar heb ik de kleuterleidsters van de Hekima Waldorf School vier weken lang begeleid en een van hen was tien dagen bij mij op bezoek in Nederland. Het voelt als een weerzien met dierbare familie. Met de lagere school leerlingen was het niet zo makkelijk communiceren. Hoewel ze Engelstalig onderwijs krijgen, vinden ze het toch moeilijk om met je te praten. Niet alleen de taal is daar debet aan, dat ik een vreemde ben en blank en oud, maakt ze verlegen. Maar nu kon ik mijn hart ophalen en tot laat in de avond zaten we te praten. Toen de volgende dag de cursisten uit Kenia kwamen, was de groep compleet: 54 mannen en vrouwen, ongeveer de helft voor de kleuteropleiding, de rest voor de lagere school. De bijscholing is bedoeld voor leraren die aan een vrijeschool les willen geven en wordt gegeven door twee docenten van het Centre for Creative Education uit Kaapstad en een gastdocent. Het CCE is een vierjarige lerarenopleiding. Peter van Alphen (Nederlander van geboorte) en Ann Sharfman geven inmiddels al elf jaar les in Oost-Afrika zodat er al heel wat door hen opgeleide vrijeschool leerkrachten rondlopen!

Ik mocht alle lessen meemaken, was overal welkom en zo deed ik de eerste maandagochtend mee met de dagelijkse euritmieles door Peter die zichzelf op de piano begeleidt. "Omdat ik euritmie aan het begin van de dag geef, lijkt de start een beetje op gymnastiek!" verontschuldigt hij zich. Een paar stevig gebouwde leerkrachten komen 's morgens maar met moeite van hun stoel, ande-

ren bewegen alsof ze al jaren euritmie doen!

In de kleuterlessen worden enthousiast tassen gemaakt die de rest van de cursus dienst doen om alle spullen in mee te nemen. Ann kan de cursisten maar met moeite laten stoppen, zo genieten ze. Er wordt gezongen en in groepjes worden er bewegingsspelletjes en liedjes over vlinders gemaakt. Toen Ann mij vroeg dit te begeleiden, deed ik dat met plezier!

De ontwikkelingsfasen van het jonge kind en de drie GOUDEN regels in de kleuterklas kwamen uitgebreid aan de orde.

Receive the child in REVERENCE

Educate the child with LOVE

Let the child go forth in FREEDOM

's Middags werd er geschilderd en na de thee gaf Peter aan de hele groep antroposofie. Elke dag werd afgesloten met zang, prachtig en ontroerend als die Afrikaanse liederen vierstemmig uit volle borst gezongen worden.

Ook van alle andere groepen hoorde ik enthousiaste geluiden. Cursisten die ik vroeg wat ze aan deze opleiding beleven, noemden allemaal het grote verschil in de omgang met kinderen. Elders zijn lijfstraffen normaal en wordt eigen initiatief in de kiem gesmoord. Dat het anders kan, is een openbaring.

De opleiding is niet meer weg te denken uit Oost-Afrika, waar zo langzamerhand steeds meer vrijeschoolinitiatieven ontstaan. De opleiding kost € 180 per keer, excl. reisgeld. Dat is een half maandsalaris en bijna niemand kan dat opbrengen.

Wilt u meehelpen om mensen een kans te geven deze inspirerende opleiding te volgen? Schenk dan uw bijdrage o.v.v. code 9241 EATT

TRUUS WARRINK

Steeds at ik met de kinderen

De tassen worden mooier en mooier

De opleiding is niet meer weg te denken

Tweemaal verhuizen

In Hyderabad, India, staan vier vrijescholen. De Slokaschool die in 1997 z'n deuren opende, is de oudste. In 2001 werd Diksha opgericht, een jaar later Prerana, en nog weer een jaar later Abhaya. Twee van de vier scholen zagen zich de laatste tijd gedwongen te verhuizen vanwege de exorbitante vastgoedprijzen: Diksha en Prerana. In Vietnam begon in 2002 een kleuterschooltje in het boeddhistische nonnenklooster Dieu Giac, van daaruit zijn nog twee kleuterschooltjes opgericht Thanh Lan Kindergarten en Tho Trang Child Centre. Dit laatste schooltje ziet zich ook gedwongen te verhuizen, zij het om een geheel andere reden.

De basis wordt gelegd

Het is begin september en ik laat mijn gedachten uitwaaien tot in Azië. Daar zie ik op de roodbruine aarde een school verrijzen. Waar eerst alleen een vaal stuk land was, verschijnt nu een nieuwe Waldorfschool. Het wordt een mooi gebouw, misschien niet meteen herkenbaar als antroposofisch - dat was te duur - maar wel mooi. Nog drie weken en dan verhuist Prerana van hartje stad naar de buitenwijken van Hyderabad, zo'n 20 kilometer verderop. Dat de school daardoor enkele leerlingen, vooral kleintjes, zou verliezen, wist men van tevoren maar het wordt toch zeer betreurd. Er was niet aan een verhuizing te ontkomen, het huurcontract van het gebouw waarin de school gehuisvest was, verliep en opnieuw huren was - vanwege de omhooggeschoten huurprijs - niet aan de orde.

Toen ik in 2007 een bezoek bracht aan de school, barstte de school al bijna uit haar voegen en veel klaslokalen waren bovendien van zeer slechte kwaliteit en hadden lekkende daken. Nou regent het niet vaak in India maar ALS het regent, komt er ook heel wat water door die lekkende daken naar beneden. De lokalen waren ook erg klein. Meer dan vijftien leerlingen konden er echt niet in en dat is dan gerekend naar Indiase maatstaven. Vertaald naar onze maatstaven hadden er niet meer dan tien leerlingen in gemogen, alleen al in verband met de veiligheid. Verhuizen was dus de enige optie. Dat het aanvankelijk een kleine terugloop van leerlingen zal betekenen, doet pijn en is triest maar een aanvaardbaar offer. Afgezien van een nieuw gebouw, kon er - mede dankzij de steun van het Internationaal Hulpfonds - eveneens nieuw interieur worden aangeschaft. Ook dat was hard nodig. Een gulle schenker die anoniem wenst te blijven, heeft een hele set nieuwe stoeltjes gesponsord. Schoolborden, bordkrijt en bijenwas - werden geschonken door de onderbouw van Vrije School De IJssel in Zutphen en nieuwe tafeltjes staan te wachten om in de

nieuwe school een plek te krijgen. Wat zullen de kinderen genieten van de ruime, schone, mooi verzorgde lokalen waarin zij straks samen mogen leren en spelen.

Een kleine gedachtesprong en ik beland verderop in Azië, in Vietnam. Waar in India een school wordt opgericht, wordt hier een schooltje met opheffing bedreigd. Hier worstelt een kleuterschool om haar bestaan. Door een recent ongeval in een staatschool waarbij een klein kind zo ongelukkig op een stuk hout ten val kwam dat het stierf, werd Tho Trang gedwongen z'n deuren te sluiten omdat de leidsters daar weigerden alle hout uit de kleuterklas - zelfs de houten vloer moest weg - te verwijderen. Dat de sluiting een zware wissel trok op de levenskrachten en levensvreugde van de kleuterleidsters mag duidelijk zijn.

Gelukkig is er nu een nieuwe vestigingsplek gevonden. Met man en macht moet er gewerkt worden om daar straks een Waldorf kleuterschool te vestigen die in het nieuwe schooljaar weer de deuren kan openen om de allerarmste kinderen in Vietnam een goede en veilige opvang te bieden. De initiatieffkracht die deze noodsituatie in de betrokken mensen opgeroepen heeft, geeft mij het vertrouwen dat er uiteindelijk iets goeds en moois zal voortkomen uit deze gedwongen verhuizing. Ik doe een beroep op u om Tho Trang en Prerana zoveel mogelijk te steunen.

RHEA VINCENT

Uw bijdrage voor Prerana kunt u storten o.v.v. code 9361 en voor Tho Trang o.v.v. code 9347 Tho Tran

Grondig werk

Caminarem, een plek voor koningskinderen

Door de beschuldigingen van sektarisme zo'n 10 jaar geleden in Frankrijk, heeft maar een klein aantal vrijescholen weten te overleven. Zelfs onlangs heeft er nog een vrijeschool moeten sluiten. Hieronder het verhaal van Caminarem, een school in Monteils die het goed doet en die graag een Europees uitwisselingsproject zou willen.

De weg naar onze school is versperd. Een grote tractor met versgeplukte druiven die je tegemoet geuren, staat op de weg. In het gras zit een groep plukkers uit te rusten. Het ergste moet nog komen; ook vandaag wordt het tegen de 40 graden. "À tout à l'heure", roept onze zoon vanuit de auto, "on va vous aider ce matin." We vervolgen onze weg en komen op het topje van de wereld. Vanaf deze Olympus kijkt de school over het departement Gard de Hérault in. Een plek voor koningskinderen en dat zijn de kinderen van Caminarem.

Maître Ralph begroet vandaag alle kinderen. Dat gaat uiteraard zoals het hoort in Frankrijk: je geeft elkaar de hand. "Bonjour Maître Ralf!" - "Bonjour Paul, ça va?" De kinderen lopen langs de maternelle naar hun schoolgebouw. Rondom een half open auditorium staan vier lokalen, simpel maar met liefde en zweet door de ouders gebouwd. Om half negen gaat stipt de bel, want hoewel de Duitse maître Ralf al jaren in Zuid-Frankrijk woont, hecht hij aan duidelijkheid en regelmaat. Ouders die nog wat napraten, horen in de verte de kinderen; een engelenkoor gelaardeerd met geurvlagen van vers druivensap en bosgrond.

In Frankrijk is het aantal Waldorf Steiner scholen beperkt. Nog geen tien jaar geleden is er een massieve poging gedaan om antroposofie als sekte te verbieden. Dat is voor een aantal vrijescholen de doodssteek geweest. Gelukkig heeft een zware lobby van Franse intellectuelen en kunstenaars dit onzalige plan kunnen afwenden maar de achterdocht blijft. Pas als onze zoon van acht tijdens een van de fameuze zondagmiddaglunches gedichten in het Frans, Duits en Nederlands declameert om vervolgens een Engels liedje te zingen, laten onze gasten, wier kinderen een école nationale bezoeken, de scepsis over onze schoolkeuze enigszins varen.

De Franse Steiner scholen zijn 100% particulier. Dat wil zeggen

Caminarem houdt het vuur brandend

Straks helpen met de druivenpluk

dat ze niet gesubsidieerd worden en dat de ouders de salarissen van de leerkrachten en alle overige kosten moeten opbrengen. Ondertussen maakt de derde klas zich op voor de oogst. Paul komt zijn eerder die ochtend gedane belofte na. De lokale wijnboer heeft een deel van het perceel bestemd voor de kinderen. "Gelukkig besteedt jullie school aandacht aan de oogst, net als wij vroeger." Gewapend met snoeischaars, emmers en kisten betreden de kinderen het wijnveld. Net als de echte plukkers spreken ook de kinderen verschillende talen. Iedereen spreekt Frans natuurlijk maar tijdens de enthousiaste druivenoogst wordt in het Duits, Italiaans, Engels en Nederlands naar elkaar geroepen.

Ondanks dat de omstandigheden voor vrijescholen in Frankrijk niet ideaal zijn, groeit Caminarem. Dit jaar hebben we toestemming gekregen voor een noodlokaal ter uitbreiding van de école maternelle. De financiering is nog niet rond maar het noodgebouw staat. Ook naast de lagere school wordt druk gebouwd, een prachtig ecologisch gebouw, waarvoor verwonderlijk snel een bouwvergunning is afgegeven. De kinderen mengen de aarde en stro voor de muren, een ouder staat garant voor het geld.

We groeien en worden niet bedreigd met sluiting. Maar met 90 leerlingen zijn we er nog niet, we willen doorgroeien naar 220 leerlingen. Onlangs is er een vereniging 'Amis de Caminarem' opgericht. In het dorps huis zal ook dit jaar met kerst voor de dorpsgenoten het oude 'jeu des bergers' opgevoerd worden waarnaar steeds meer 'buitenstaanders' komen kijken.

De dag zit erop. In Paul z'n panier zit een grote fles druivensap. Het resultaat van plukken, trappen en vullen. "Helemaal voor jou maman." Ik bedank hem verbaasd over deze vrijgevigheid. Nog geen 3 minuten later komt de aap uit de mouw. "Ik drink er geen slok van. Er waren kinderen bij die hun voeten niet eens gewassen hadden."

Vanavond in de bestuursvergadering staat het gat in de begroting weer op de agenda. Het is weer tijd om de draak te verslaan.

MARIËTTE DE JONG

Uw bijdrage voor deze school kunt u storten o.v.v. code 9320, Caminarem

Het hart van de Russische heilpedagogie

Zingen in Moskou

De opleiding muziektherapie van het **Ita Wegman Opleidingscentrum** begon in juni 2008 met een introductie cursus en een eerste cursusblok in november. De deelnemers worden opgeleid om te werken met mensen met een beperking, om therapeutische hulp te bieden aan kinderen in het gewone onderwijs en bij medische problemen. In de schoolvakanties wordt gedurende 3 jaar in blokken les gegeven. Daarna volgt een stageperiode. De studenten komen niet alleen uit Moskou, Smolensk en Sint Petersburg maar ook uit Siberië, Wit-Rusland en Armenië. Voor sommigen was dit het eerste, voor anderen het tweede blok. Tijdens mijn bezoek gaf ik o.a. van zondag t/m woensdag telkens twee lessen van 1½ uur.

Van de heilpedagogische opleiding zijn er al afgestudeerden die meestal in reguliere organisaties werken, deels in leidende posities. Daar proberen ze het heilpedagogische onderwijs te introduceren. Soms vraagt dit enige aanpassing in de terminologie. De studenten uit Wit-Rusland wilden bijvoorbeeld graag de advents-spiraal doen met de jongste kinderen. Omdat binnen hun instelling religie taboe is, noemden ze het een lichtfeest in afwachting van de terugkerende zon in donkere winterdagen. Ze moesten het adventstuintje zeven keer herhalen omdat andere medewerkers het ook zo graag wilden voor hun groep.

Een student uit Komi, in Noord-Rusland, kreeg bezoek van een regionale minister van sociale zaken. Deze was zo enthousiast over haar werk dat ze er maar niet toe kon komen weg te gaan. Twee andere studenten gaven hun baan op om een eigen initiatief op te zetten. Totdat het pand dat ze gevonden hebben klaar is, werken ze met kinderen aan huis.

Turmaline, het dagcentrum voor heilpedagogische kinderen en sociaaltherapie, is in 2003 opgericht.

Momenteel vinden 45 kinderen en volwassenen er een toevlucht; het is vaak de enige plek waar ze een menselijke benadering ontmoeten in deze gigantische stad die 10 miljoen geregistreerde inwoners telt, maar naar schatting bijna het dubbele aantal herbergt. Het dagcentrum is op de begane grond van een flat met een kelder waar geen daglicht komt. Hoewel de ruimte ongeschikt is, was men heel blij dat deze ter beschikking werd gesteld want ruimte vinden, is hier heel moeilijk. De schrik was dan ook groot toen men in 2007 te horen kreeg dat Turmaline er weg moest.

Remco van der Plaats en zijn Russische vrouw Zinaida Levina, hebben met een paar anderen de Stichting Lemniscaat opgericht. Deze stichting behartigt de belangen van Turmaline, het dagcentrum voor heilpedagogie en sociaaltherapie en van het Ita Wegman Opleidingscentrum voor heilpedagogie en muziektherapie in Moskou. Samen met Albina, mijn collega ritmische massage op het Heilpedagogisch Kinderdagcentrum Ilmarinen, ben ik er van 21 tot 29 maart 2009 op bezoek geweest.

Dankzij een invloedrijke relatie kon men langer blijven, maar in augustus 2009 kwam opnieuw bericht dat ze er, nu per 1 september 2009, uit moesten. Door de publiciteit te zoeken, de VN in te schakelen en zich zelfs tot de president te wenden, mag men er nu tot volgend jaar zomer blijven. Ideaal zou zijn als de stichting een gebouw vond waarvan een deel verhuurd kon worden. Dat zou financieel en qua huisvesting een stabiele basis geven. Voor kinderen tot 18 jaar biedt Turmaline een schoolprogramma. Er is maar één klaslokaal. Twee keer per week zitten de pubers van de hoogste klas er, drie keer per week van 10 tot 15 uur de kinderen uit de middengroep en de jongsten komen twee keer per week van 17 tot 19 uur. Zelfs voor deze zwakke groep loont het om voor zo'n beperkte tijd door de spits te reizen. Turmaline wordt gedragen door 20 enthousiaste medewerkers, van wie 15 fulltime. Iedereen krijgt hetzelfde salaris, afhankelijk van het aantal gewerkte dagen. Helaas zijn de inkomens te laag: € 330 per maand, te weinig om met een gezin van rond te komen in Moskou, waar het leven bijna even duur is als in Nederland. Graag wil ik de Stichting Lemniscaat, die de kern vormt van de Russische heilpedagogie, onder uw aandacht brengen. De studenten, die een van staatswege erkend diploma krijgen, zorgen ervoor dat de antroposofie in de zorg zichtbaar wordt. Zo kunnen steeds meer mensen een menswaardige begeleiding krijgen.

Gooyke van der Schoot, portefeuillehouder Oost-Europa

Uw bijdrage is zeer welkom o.v.v. code 9334, Moskou

Een toverhoed maakt vrolijk

Naar de Turmaline klas

De Zomeracademie in Semily

De Zomeracademie in Semily, Tsjechië, die van 11 tot 19 juli 2009 - nu al voor de 17e keer - gehouden werd, is een onderdeel van de opleiding voor vrijeschoolkleuterleidsters in Oost-Europa. Behalve uit Tsjechië komen de studenten uit Slowakije, Rusland, Oostenrijk, Roemenië, Slovenië en Duitsland. De Duitse, Tsjechische en Nederlandse docenten vormen een hecht team waar enthousiasme en deskundigheid van uitgaat. Ik werd er - als vreemde eend in de bijt - heel vanzelfsprekend in opgenomen. Het was een uitgelezen mogelijkheid om leerkrachten uit diverse Oost-Europese landen te ontmoeten en nieuwe contacten te leggen.

Gebundeld tot boekjes

Popje in wording

In de stroom

De inwendige mens werd goed verzorgd: 's morgens een gezamenlijk ontbijt van het lerarenteam en bij de koffiepauze heerlijk gebak. Men is gewend tussen de middag warm te eten in een restaurant en 's avonds kon ik al weer aanschuiven bij een verzorgde boterham met salades. Verder krijgen de docenten alleen de reiskosten en het verblijf vergoed. Indrukwekkend was de avond waarop drie mensen werden herdacht die grote invloed hebben gehad op de Internationale Vereniging voor Vrijeschoolleerkrachten: de Tsjech Josef Bartosj, de Nederlandse Mechteld la Pourtré en de Duitse Helmut von Kügelgen. Deze laatste stichtte in 1969 een aparte wereldwijde vereniging voor de vrijeschoolleerkrachten om te voorkomen dat het kleine kind vergeten zou worden en ook organiseerde hij het eerste kleuterschoolseminar.

De ochtend begon met melodieën uit de hele wereld die enthousiast meegezongen werden olv Jeanie van der Veen. Daarna hield Wolfgang Sassmannshausen de ochtendvoordracht over het centrale thema die na de pauze door de studenten in groepjes besproken werd. De vragen en gedachten die daaruit voortkwamen, werden telkens de volgende dag weer aan de orde gesteld in het plenum. Op dezelfde tijd kwamen ook de docenten bij elkaar om het wel en wee in de verschillende werkgroepen - die zowel aan het eind van de ochtend als ná het plenum in de middag werden gehouden - te bespreken. Dit bevorderde ieders betrokkenheid bij het geheel. Tussen vijf en zes zongen we weer de wereld rond.

Er waren werkgroepen over didactiek, opvoedingsvragen, creativiteit in het omgaan met staatsregels, eurutmie, poppen maken, viltten met en zonder naald, schilderen van een boekje, kunstzinnig werken met klei, hout en koper, mandvlechten en over het etherlichaam als opvoedingsinstrument. Deze laatste werkgroep, waaraan ik deelnam, werd verzorgd door Cornelis Boogerd.*) De deelnemers getuigden van grote betrokkenheid bij hun werk.

De laatste avond, waarop drie studenten vertelden over het eindwerkstuk waarmee ze hun opleiding afronden, werd geopend door drie eurutmistes met een driestemmige fuga uit de Renaissance. Ik

vond het heel leuk dat ik hen mocht begeleiden op de lier. Dat vroeg om regelmatig samen oefenen. Een belangrijke lijn in de voordrachtenreeks was het thema: stroming, integratie. Alles wat zich in je leven voordoet, heeft zin en moet een plekje krijgen. Vanuit die grondhouding levert het zoeken naar zingevende oplossingen verrassingen op, zelfs onredelijk lijkende staatseisen kunnen zin hebben. De laatste ochtend presenteerden de werkgroepen hun werk 'geïntegreerd': de werkstukken van hout en koper vormden de -stromende - rivier waaruit de viltten dieren dronken. De manden werden huisjes voor de poppen en de schilder- en viltwerkstukken waren hun boekjes, kledjes en versieringen. Het geheel vormde het toneel voor de presentatie van de theoretische werkgroepen. In Oost-Europa zijn de kleuterscholen doorgaans onderdeel van de staatskleuterscholen. De ouders hoeven daarom geen extra schoolgeld te betalen. Hier is geen steun nodig. Men is zich bewust van het belang van goede zorg voor het jonge kind. Daarom zijn er in zeven steden in Tsjechië al 10 jaar lang zgn. moedercentra waar moeders met jonge kinderen elkaar enige keren per week kunnen ontmoeten. Deze moedercentra kunnen onze steun goed gebruiken. Het werk in Oost-Europa is al 20 jaar geleden o.a. vanuit Nederland door de Stichting Helias geïnitieerd en al die tijd gesteund. Cornelis Boogerd was en is betrokken bij de oriëntatiecursussen, de opleiding en de nascholing en bij de begeleiding van de moedercentra.

GOOYKE VAN DER SCHOOT

Uw bijdrage voor de moedercentra is heel welkom o.v.v. code 9332, moedercentra.

*) 'Het etherlichaam als pedagogisch instrument in de opvoeding van het kleine kind', door Cornelis Boogerd, werd tijdens de Zomeracademie in de Tsjechische uitgave ten doop gehouden.

Brazilië

Novalis bouwt toekomst

De Novalis Waldorfschool in Piracicaba, een middelgrote stad in de Braziliaanse deelstaat Sao Paulo, bestaat sinds 2003. Er zijn zes klassen met 91 kinderen plus 81 kleuters. In 2008 viel er een belangrijk besluit.

In mei 2008 betreden zo'n vijftig ouders de aula van Vrijeschool Novalis in Piracicaba. Iedereen is zich bewust van het belang van deze bijeenkomst. Vanavond wordt een verrijkende beslissing genomen. Krijgt Novalis er nog drie klassen bij? Daarmee zou aan de hier gangbare 9 jaren basisonderwijs voldaan zijn, waarna de leerlingen naar het middelbaar onderwijs door kunnen stromen.

Eigenlijk willen we die drie extra klassen allemaal, maar waar halen we het geld vandaan? Drie bovenbouwklassen impliceren hoge kosten, met drie lokalen zijn we er bij lange na niet. De leerstof wordt complexer en de eisen van de overheid navenant zwaarder. Er is veel nodig: een practicumlokaal, een bibliotheek, een lokaal voor handvaardigheid en expressievakken en een overdekt sportveld. In de bovenbouw zijn er leerkrachten nodig met speciale vakkennis en dat brengt hogere salariskosten met zich mee.

Tijdens de bijeenkomst wordt er stevig van gedachten gewisseld. Hier en daar wordt geopperd om het toch maar bij zes jaar te laten. Zouden de kinderen niet over voldoende 'Steiner-ondergrond' beschikken om zonder 'kleerscheuren' op 'conventionele' scholen het leerproces voort te zetten? De onderwijzer van klas 6 werpt tegen dat, juist nu de oudsten een eigen mening gaan vormen, het essentieel is dat ze adequaat worden begeleid. Hij verwoordt wat veel ouders denken en voelen. Bij een hoofdelijke stemming komt de uitslag toch als een verrassing: iedereen kiest voor de drie jaren bovenbouw. Een moeder met twee zoons op 'Novalis' pinkt een traan weg: "Deze school betekent alles voor mij. Ik moet er niet aan denken dat mijn oudste nu al naar een vervolgschool zou moeten. Andere scholen kennen niet de saamhorigheid die ik hier ontmoet."

Intussen zijn we dik een jaar verder. Waar straks de nieuwe bovenbouw verrijst, gaapt nu een krater in de rode grond, gegraven in de wintervakantie in juli. Het begin is er, nu nog het geld. Het liefst zou de schoolleiding weer met de pet rondgaan bij ouders, onderwijzers en vrienden van Novalis. Op die manier - en met de inzet van ouders die hun paasdagen opofferden voor het storten van vloeren - kwam de vorige nieuwbouw tot stand. Veel

Het Junina winterfeest

Een goed bestede vakantie

van de leningen waarmee ouders het vorige gebouw hebben gefinancierd, staan nog open. Alternatieve wegen moeten nu bewandeld worden: verzoeken aan fabrikanten hebben gratis deuren, plavuizen, tegels en raamkozijnen opgeleverd. De opbrengst van de kerstbaasar is jaarlijks zo'n € 3000. Ook het Junina winterfeest, een open dag met braderie, brengt heel wat geld in 't laatje. En er zijn individuele initiatieven. Zo 'strikte' onderwijzer Eduardo van klas 6 zijn ouders om een maaltijd te bereiden. De circa 80 deelnemers betaalden 'restaurantprijzen' voor een 'diner uit grootmoeders tijd' onder de blote sterrenhemel dat door Eduardo zelf begeleid werd op de gitaar. Om de paar maanden worden op school pizza's op bestelling bereid en verkocht met een record van 130 'home-made' pizza's en een netto-opbrengst van € 500. Regelmatig worden op zaterdagavond klassiekers van Charlie Chaplin vertoond. De opbrengst van popcorn, sap en thee, gaat naar de bouw. Een ander gewaardeerd initiatief zijn de avonden waarop geswingd kan worden tot in de kleine uurtjes. Een verstokte muzikfanaat onder de vaders draait dan muziek uit de jaren 60, 70 en 80. Het entreegeld is voor de school. De eigenaar van een chique restaurant - wiens kinderen op Novalis zitten - organiseert een 'diner-dansant'. Ook die opbrengst gaat naar de nieuwe vleugel.

Dit is maar een greep uit de reeks evenementen. Helaas is het opgehaalde geld bij lange na niet voldoende, er is nog heel veel nodig voor de bouw en alleen al bijna €11.000 voor de aanschaf van lesmateriaal. Om verder te kunnen, doen we een beroep op iedereen die onze school en ons streven voor een menswaardiger en rechtvaardiger Brazilië wil ondersteunen.

FRANS LINDENKAMP, OUDER

EN DENNIS JOSE PORTO, VOORZITTER NOVALIS

Elke bijdrage is zeer welkom o.v.v. code 9272, Novalis
Tips over bovenbouwmeubilair en goedkoop transport:
lottihesper@internationaalhulpfonds.nl of 06-44215656.

Eduardo met zijn gitaar

Temperamenten in Quito en San José

In 2005, 2006 en 2008 gaf Emeline Claassen een zomercursus aan de Micael Waldorfschool in Quito. Ook dit jaar reisde Emeline zoals afgesproken naar Ecuador waar de Micael Waldorfschool en de nieuw opgerichte Niña Pacha Waldorfschool gevestigd zijn. Met beide scholen was afgesproken om gedurende het schooljaar te werken aan de temperamenten en hun ervaringen te delen en uit te werken tijdens de zomerweekcursus van 27 juli t/m 4 augustus. Helaas heeft men zich, o.a. door gebrek aan communicatie tussen de scholen, niet aan de afspraak gehouden. Dat betekende voor Emeline een moeilijke start.

Omdat de scholen zich niet goed hadden voorbereid, moest ik alles op alles zetten om het onderwerp van deze cursusweek toch goed aan bod te laten komen. Gelukkig had ik een uitstekende tolk, Fred Beck, een Nederlander die in Quito woont en met Pilar, vroeger kleuterjuf op het Hans en Gretelschooltje, is getrouwd. Samen slaagden we erin de groep in beweging te krijgen en de tegenstellingen tussen de twee lerarencolleges enigszins te overbruggen. Fred kan fantastisch gitaarspelen en zingen; hij was met zijn enorme gevoel voor humor een geweldige steun.

De verschillende onderdelen van de cursus waren zo op elkaar afgestemd dat de deelnemers aan den lijve konden ervaren wat in- en uitademing betekent en alles: opmaat, liederen, bewegingsgedeelte, schilderen, theorie en praktijk, waren uiteraard geplaatst binnen het overkoepelende thema van de vier temperamenten.

De eerste dag was spannend. De twee scholen stonden lijnrecht tegenover elkaar. In de loop van de week ontstond er toch langzaam een eenheid tijdens een aantal lesonderdelen. Op mijn aandringen werden er voorzichtig wat praktijkvoorbeelden door de leerkrachten naar voren gebracht.

Ik had gehoopt te kunnen voortborduren op de cursussen van de laatste jaren, maar helaas geven er nu allemaal nieuwe mensen les op de Micaelschool. De meer antroposofisch geschoolde leerkrachten zijn jammer genoeg grotendeels vertrokken, een ontwikkeling die zorgen baart. De school is in mei van dit jaar naar een ander gebouw verhuisd, in de hoop dat het aantal leerlingen zal groeien. De docenten van de Niña Pacha Waldorfschool waren duidelijk bereid zich te verdiepen in de vrijeschool pedagogie en waren blij met mijn adviezen. Deze school groeit en zowel binnen als buiten begint ook het fysieke gebouw een echte vrijeschool identiteit te krijgen. Dit jaar zijn er weer twee lokaaltjes bij gebouwd, allemaal zelf gedaan door leerkrachten en ouders samen.

Na afloop van de zomercursus in Quito ben ik via Lima, Peru, naar San José de hoofdstad van Costa Rica gevlogen. In dat land zijn

een zestal beginnende vrijescholen. Ik heb van 17 t/m 22 augustus de scholen in de stad Turalba en in het dorp Juan Viñas bezocht.

In Costa Rica zijn de mensen wat afstandelijker dan in Ecuador, daar moest ik wel even aan wennen. Ik overnachtte bij Gina in een bungalowtent, een bijzondere ervaring zo midden in de natuur met al die vuurvliegjes 's nachts en in de ochtend de vogelgeluiden die je wakker maken. Gina is een ouder van de Turalbaschool. Zij is een van de oprichters en zeer begaan met het lot van de school.

Het fraai geschilderde gebouw heeft een warme uitstraling. Ik heb er met de leerkrachten geschilderd en een middag gewerkt aan de basis van de temperamenten. De leerkrachten willen heel graag meer kennis en kunde opdoen en daarom hebben we alvast gesproken over een eventueel bezoek volgend jaar.

Ook heb ik Wiet Wildemans gesproken, een Nederlandse die lange tijd vrijeschool leerkracht in Duitsland is geweest en nu met ouders thuis aan vrijeschool pedagogie werkt.

Het schooltje in Juan Viñas ligt vlakbij een doorgaande weg. Het heeft moeite het hoofd boven water te houden. Er is een eigen invulling van het lesrooster, met een ochtend- en een middagklas. Er zijn eigenlijk te weinig leerlingen om goed les te kunnen geven. Laura, een kleuterjuf die heel veel voor de school doet, heeft er de leiding en vervult daarnaast een baan in het reguliere onderwijs om te kunnen bestaan.

De scholen willen graag dat ik volgend jaar wat langer blijf om met leerkrachten, kinderen en ouders te werken.

EMELINE CLAASSEN

Steun de scholen met uw bijdrage o.v.v. code 9289 (Micael) en 92891 (Niña Pacha) en code 9284 (Costa Rica)

Vorm en kleur komen te voorschijn

Grondbeginselen van het schilderen

Het Juan Viñas schooltje

Teken voor de Toekomst

Bijna nergens ter wereld bestaat voor vrijescholen de luxe van overheidssubsidie zoals wij die hier kennen. Met de Solidariteitsactie willen wij zoveel mogelijk kinderen in de gelegenheid stellen om toch vrijeschoolonderwijs te volgen. Deze vorm van fondswerving blijkt heel positief te werken, omdat er een constante bron van inkomsten ontstaat waardoor de leerkrachten, kinderen en ouders in de projecten zich gewaardeerd en erkend voelen door betrokken mensen in het buitenland.

Met de Solidariteitsactie kunt u buitenlandse vrijescholen steunen door het schoolgeld te betalen voor kinderen van weliswaar onvoldoende draagkrachtige maar vaak erg gemotiveerde ouders. Het geld gaat naar het kinderfonds op de school. Ook individuele peetschappen zijn mogelijk via dit Solidariteitsfonds.

Wat u kunt doen:

1. Peet worden en (voor langere tijd) het schoolgeld voor een kind betalen. U krijgt via het IHF de naam en een korte beschrijving van het kind met een foto en eens per jaar een kort verslag van z'n ontwikkeling.
2. U kunt de Solidariteitsactie steunen door een bedrag te storten op onze rekening o.v.v. code 9370, Solidariteitsactie. Dit geld gaat naar het kinderfonds van de school van uw keuze. Hieraan is geen peetschap verbonden.

N.B.1: Omdat niet iedereen het volledige schoolgeld kan betalen (de bedragen liggen tussen € 20 en € 250 per maand) bestaat ook de mogelijkheid een peetschap met anderen te delen.

N.B.2: Voor scholen is het vaak heel moeilijk iemand vrij te maken die de administratie van de peetschappen bijhoudt. Wij hopen dat u er begrip voor hebt als de informatie over de kinderen eens niet zo vlot binnenkomt.

N.B.3: Geef altijd duidelijk aan voor hoeveel jaar u een peetschap wilt. In principe gaan we ervan uit dat u voor langere tijd peet wordt. Stoppen met een peetschap kan alleen door **schriftelijke opzegging** bij het secretariaat van het IHF.

Aangezien wij de informatie over de kinderen meestal pas toegestuurd krijgen zodra zich een peet meldt, hebben wij niet van alle kinderen foto's en gegevens in huis. Toch zijn er veel aanvragen, vooral van de Libera Scuola Waldorf in Palermo, Italië, de Perito Moreno-School in Buenos Aires, Argentinië en de Aitiara-School in Botucatu, Brazilië. Ook in andere landen wachten heel veel kinderen op een peet. Hieronder een aantal foto's en beschrijvingen van kinderen van wie we de gegevens al wel hebben.

Anh is 5 jaar oud. Ze zit op **Thanh Lan Kindergarten** in Cu Chi bij **Ho Chi Minh City**, Vietnam. Haar vader en moeder proberen als los arbeider aan de kost te komen. Zij verdienen te weinig om hun dochtertje naar school te laten gaan.

Irina en Julia zijn tweelingen. Ze zijn 8 jaar oud en zitten op de **Stupeni Waldorfschool** in **Odessa**, Oekraïne. Irina is degene die altijd het initiatief neemt. Ze houdt vooral van tekenen en handenarbeid. Julia heeft een stille kracht, alles wat ze doet is mooi en goed. Het gezin van vier kinderen heeft grote problemen om rond te komen.

Aphiwe is 13 en zat altijd al op een vrijeschool. Hij wil graag naar de 8e klas van de **Stellenbosch Waldorfschool** in **Stellenbosch**, Zuid-Afrika, maar zijn ouders kunnen niet het volledige schoolgeld betalen. Aphiwe is een verlegen jongen die hard werkt. Hij houdt van karate, voetballen, muziek en strips.

Alulutho is een vitaal meisje dat graag in bomen klimt, gevoel voor humor heeft en dol is op haar vriendinnetjes. Ze zit in de kleuterklas van de **Gaia Waldorfschool** in **Kaapstad**, Zuid-Afrika. Haar oudste zus is muzikaal begaafd en zit op de bovenbouw van de Michael Oak Waldorf School. De moeder is kostwinner van het gezin.

Basanta is bijna 6 en zit in de kleuterklas van de **Tashi Waldorfschool** in **Kathmandu**, Nepal. Basanta heeft een broertje van twee. Het gezin komt oorspronkelijk uit de Terai in Zuid-Nepal. De vader werkt als dagloner en zijn moeder zorgt voor het huishouden. Het gezinsinkomen is niet voldoende om het schoolgeld te betalen.

Benard houdt van voetballen. Hij is zeven jaar oud en zou heel graag naar de eerste klas van de **Hekima Waldorfschool** in **Dar es Salaam**, Tanzania, willen gaan. Benard woont in een weeshuis, zijn vader is aan aids gestorven en zijn moeder kan niet voor hem zorgen. Wie geeft dit kind een betere toekomst?

Guram is een actief en sociaal jongetje van zes jaar. Hij zit in de kleuterklas van de **Tavisufalischool** in **Tbilisi**, Georgië. Zijn moeder die alleen voor hem zorgt, is plotseling werkloos geworden en kan het schoolgeld niet meer betalen. Het gezin heeft het heel moeilijk. Wie helpt?

Khang is in april 3 geworden. Hij is enig kind en zit op **Thanh Lan Kindergarten** in Cu Chi bij **Ho Chi Minh City**, Vietnam. Hij voelt zich er al heel goed thuis. Zijn papa en mama werken als fabrieksarbeiders maar verdienen niet genoeg om het schoolgeld te kunnen betalen.

Thuy is pas 5 geworden. Ze zit op **Thanh Lan Kindergarten** in Cu Chi bij **Ho Chi Minh City**, Vietnam. Thuy is het jongste van twee kinderen. Haar vader werkt als landarbeider en haar moeder als kleuterjuf. Toch verdienen zij helaas niet voldoende om het schoolgeld voor Thuy te betalen.

David is 5 jaar. Hij zit op de **Tavisufalischool** in **Tbilisi**, Georgië. Zijn moeder is bij een tragisch ongeluk om het leven gekomen en zijn vader is als gevolg daarvan gearresteerd. David en zijn achtjarige broertje wonen nu bij hun grootouders. Hun inkomen is te klein om daarvan het schoolgeld te kunnen betalen.

Joha is een stil meisje dat graag met andere kinderen speelt. Ze zit in de eerste klas van de **Hekima Waldorfschool** in **Dar es Salaam**, Tanzania. Ze heeft al vroeg haar vader verloren, haar moeder leeft gelukkig nog. Als iemand het schoolgeld voor Joha zou betalen, zou dat een uitkomst zijn voor moeder en kind.

Kifoue van veertien, wil heel graag naar de bovenbouw van de **Stellenbosch Waldorfschool** in **Stellenbosch**, Zuid-Afrika. Ze houdt van lezen, zingen, dansen en toneelspelen. Ook kweekt ze zelf groenten in haar eigen tuin. Ze weet nog niet precies wat ze wil worden: accountant, leidster van een kindertehuis, boerin of euritmiste? Wie helpt dit sociale, gemotiveerde meisje haar toekomstdromen te verwezenlijken?

Zahara is vier jaar oud. Haar vader is aan aids gestorven. Omdat haar moeder niet voor haar kan zorgen, woont Zahara in een weeshuis. Wie wil voor haar het schoolgeld betalen zodat ook dit kind naar de kleuterklas kan van de **Hekima Waldorfschool** in **Dar es Salaam**, Tanzania?